

Vlaamse correspondeert met
ter dood veroordeelde Amerikaan

“DEGENEN OP DE DODENGANG ZIJN NIET DE ZWAARSTE CRIMINELN”

Daryl Wheatfall wacht al twintig jaar op zijn executie op de dodengang in Texas. Als de Vlaamse Marjan Cochez vijftien jaar geleden geen contact met hem had gezocht, was hij allang gek geworden van ellende. Wat begon als een vriendschappelijke briefwisseling, werd een strijd om Wheatfalls onschuld te bewijzen en het wrede bestaan op *death row* aan te klagen.

Tekst: Joanie de Rijke

De doodstraf is te duur. Met dat simpele, maar krachtige argument kwamen Amerikaanse tegenstanders van de doodstraf begin oktober op de proppen. En in tijden van economische malaise hebben mensen wel oren naar dergelijke uitlatingen. Wat iedereen altijd aannam – namelijk dat levenslange opsluiting de staat veel meer geld kost dan een executie – blijkt niet te kloppen. Integendeel: de doodstraf kost gemiddeld vier keer meer dan een levenslange gevangenisstraf. Vooral de jarenlange rechtsgang is peperduur. Rechters durven de laatste jaren minder snel de doodstraf uit te spreken omdat steeds meer ter dood veroordeelden onschuldig blijken te zijn. De mogelijkheden om in beroep te gaan, zijn daarom flink uitgebreid, en ze worden bijna altijd toegewezen. Bijgevolg duren de processen van ter dood veroordeelden almaar langer. Ook de zware beveiliging en het feit dat er maar één ter dood veroordeelde in een cel zit in plaats van drie ‘gewone’ gevangenen, maakt het kostenplaatje torenhoog. De roep om de afschaffing van de doodstraf in de VS wordt intussen luider en luider. Drie staten schraptten dit jaar de mogelijkheid tot executie uit hun strafwetboek, verwacht wordt dat de komende jaren nog meer staten volgen.

Ook de wijze waarop een executie plaatsvindt, wordt bekritiseerd. Een dodelijke injectie bestaat uit drie delen. De eerste inspuiting is verdovend, de tweede legt de spieren lam, de derde zorgt ervoor dat het hart stilvalt. Het probleem zit ‘m in het tweede gif. Dat zou ontzettend pijnlijk zijn, alleen kan je dat niet meer zien, omdat de veroordeelde z’n spieren al verlamd zijn. Van de vijftig staten voeren nog 35 de doodstraf uit, maar volgens de directeur van het *Death Penalty Information Center* in Washington is het ‘realistisch’ dat de doodstraf over tien jaar niet meer bestaat in de VS. Of Daryl Wheatfall, de zwarte Amerikaan met wie de Vlaamse Marjan Cochez (32) uit Bugenhout sinds haar 16de correspondeert, daar nog de vruchten van zal plukken, blijft een vraag. Wheatfall zit al meer dan twintig jaar achter de tralies op de dodengang in Texas. Hij werd veroordeeld voor een dubbele moord, maar uit talloze gegevens zou blijken dat hij onschuldig is. Sinds 2002 bezoekt Cochez hem elk jaar en werd ze geconfronteerd met het rauwe bestaan op *death row*. In het boek *Tot de Dood Ons Scheidt* schrijft ze over Wheatfalls zaak, over het leven op de dodengang, en over de vele gerechtelijke blunders. **MARJAN COCHEZ:** “Ik was 16 toen ik mijn eerste brief aan Daryl schreef. Via Amnesty was ik met hem in contact gekomen, hoewel

Marjan Cochez en Daryl Wheatfall.

ik niet zoek was naar een ter dood veroordeelde. Geëngageerde tiener die ik was, wilde ik met een politiek gevangene corresponderen, maar daar kon Amnesty me niet aan helpen. In plaats daarvan vroegen ze of ik met Daryl wilde schrijven.

»Ik was absoluut tegen de doodstraf, maar een persoonlijke briefwisseling met een ter dood veroordeelde beginnen, vond ik nog iets heel anders. Ik heb er lang over moeten nadenken. Kort daarvoor had ik een reportage gezien over een Britse vrouw die met een ter dood veroordeelde schreef en dat had me ontzettend aangegrepen. Als ik eraan begon, zou ik moeten doorgaan tot het einde, besepte ik. Letterlijk in dit geval.

»De kopie van Daryls brief die Amnesty me had gestuurd, vond ik zo schrijnend dat ik besloot ervoor te gaan. Daryl schreef dat hij al jarenlang zonder enig contact met de buitenwereld op *death row* zat. Hij had nog nooit bezoek gekregen, zijn familie en zijn vrienden hadden hem laten vallen, en hij kreeg ook

Op de grootste death row van de VS, deze Polunsky Unit van de gevangenis in Livingston, Texas, wacht Daryl Wheatfall samen met 435 anderen op de doodstraf.

“Voor ik naar hem schreef, zat Daryl al jaren op *death row*, zonder enig contact met de buitenwereld.”

nooit post. Ik wist niet eens of hij op dat moment nog leefde, want de brief was al twee jaar oud. Toen ik een paar weken na mijn eerste brief antwoord kreeg, was ik supergelukkig. Ik zal het moment nooit vergeten dat ik Daryls enveloppe in de brievenbus vond. Ik kende hem totaal niet, maar het besef dat hij nog niet geëxecuteerd was, maakte me ontzettend blij.”

3 meter op 2: een cel in de Polunsky Unit.

TWEEDE KANS

Wist je vanaf het begin af waarvoor hij veroordeeld was?

COCHEZ: “Nee, en dat interesseerde me ook niet. In de eerste brief schreef ik hem dat het me niet uitmaakte wat hij had gedaan. Het ging mij namelijk om de doodstraf. Daar was ik principieel op tegen, ik vond dat niemand

dat verdiende.

»Al snel vertelde Daryl zijn verhaal, hoewel het in stukken en brokken kwam. Hij was veroordeeld voor een schietpartij op een echtpaar en hun zoon. De zoon had het overleefd, zijn ouders niet. Daryl schreef er meteen bij dat hij onschuldig was. Ik geloofde hem in het begin niet. Dat zeggen ze allemaal, dacht ik. Toch zag ik hem niet als moordenaar – voor mij was hij in de eerste plaats een mens. Dat wil niet zeggen dat ik geen oog voor de slachtoffers van ter dood veroordeelden had, het speelde alleen geen rol in de relatie die ik met Daryl had.”

Niet iedereen heeft begrip voor je engagement. Sommige mensen vragen zich af hoe je met een ‘moordenaar’ bevriend kan zijn. Of ze denken dat je verliefd op hem bent.

COCHEZ: “De meeste reacties zijn positief, maar ik heb inderdaad ook wel eens andere dingen gehoord. Ik leg dan telkens met veel geduld uit dat het alleen om een sociaal engagement gaat. Ik ben tegen de doodstraf omdat het iemand alle kansen ontnemt om zijn fouten recht te zetten, om eruit te leren, kortom, om een tweede kans te krijgen. De realiteit wijst uit dat heel veel mensen, overal ter wereld, op het moment van hun executie allang niet meer dezelfde persoon zijn die ze waren tijdens hun daad. Die mensen kunnen best nog iets voor de maatschappij betekenen. Moord is een heel zware misdaad, maar iemand moet na een bepaalde straftijd een tweede kans krijgen.”

Dus je bent ook tegen levenslange opsluiting?

COCHEZ: “Ja. In Texas bestaat de levenslange straf letterlijk. Je zit opgesloten tot je sterft. Dat vind ik net zo vreselijk als de doodstraf, het komt op hetzelfde neer. Er wordt niemand gedood, maar je ontnemt een veroordeelde wel elke hoop. Levenslang is alleen goed voor dat kleine segment van ouders waar echt niets mee aan te vangen valt.”

Daar zit net het probleem. In praktijk is het vaak moeilijk in te schatten of iemand recidiveert.

COCHEZ: “Als iemand werkelijk een gevaar voor de maatschappij vormt, is levenslang een mogelijkheid. Maar hoeveel mensen lopen er zo rond? Ik vind niet dat je het strafrechtstelsel moet afstemmen op die uitzonderingen, hoe schrijnend ze ook zijn. Honderd man opsluiten omdat er misschien één bij zit die weer in de fout kan gaan, vind ik geen optie. Ons strafstelsel is gebaseerd op opsluiting, op wraak eigenlijk. Terwijl je toch niet kan verwachten dat je van iemand een beter mens maakt als je hem twintig jaar van

VAN DE STROP TOT OLD SPARKEY

Old Sparkey, de Stoel des Doods.

Het stadje Huntsville in het centrum van Texas is berucht vanwege de vele gevangenis, zeven in totaal, maar vooral door de dodenkamer, waar de meeste executies van heel Amerika plaatsvinden. Tot 1964 gebeurde dat met *Old Sparkey*, de legendarische elektrische stoel waarop 361 mensen een uiterst pijnlijke dood stierven. De bewoners van Huntsville zijn zo trots op hun monument dat ze een groot welkomstbord met de tekst *Welcome in the city of Old Sparkey* boven hun McDonald's hebben geplaatst.

In 1972 werd de doodstraf ongrondwettelijk verklaard, maar dat besluit werd in 1976 weer tenietgedaan. In 1982 had Charlie Brooks Jr. in Texas de bedenkelijke eer om als eerste mens een dodelijke injectie te krijgen. Sinds 1976 vonden 997 mensen de dood door een injectie, 155 door elektrocutie, 11 in de gaskamer, 3 door ophanging en 2 door een vuurpeloton. Sinds de herinvoering van de doodstraf in '76 zijn tot nu toe 1.170 mensen geëxecuteerd, van wie 11 vrouwen. Op de dodengang zitten momenteel ongeveer 3.297 mensen, 50 onder hen zijn vrouw.

de maatschappij afsluit en hem al die tijd tussen vier muren zet.

»Ik heb criminologie gestudeerd in Leuven, waar de nadruk werd gelegd op herstelrecht en op dader/slachtofferbemiddeling. Dat heeft volgens mij veel meer zin dan mensen jarenlang in een vergeetput te stoppen. Natuurlijk moet je daders straffen, maar de vraag is hoe je die straf zinvol invult zodat

“Een kwart van de advocaten van ter dood veroordeelden, voornamelijk pro-Deo's, is zelf ooit geschorst geweest.”

In 2009 schaften drie Amerikaanse staten de doodstraf af.

iemand een meerwaarde voor de samenleving kan zijn als hij vrijkomt. Het antwoord zit 'm niet in het aantal jaren opsluiting, wel in de kwaliteit ervan. Zo kan een straf van vijf jaar voldoende zijn mits er voldoende aandacht is voor herstel.”

Kwantiteit kan ook dienen als afschrikmiddel.

COCHEZ: “Ik geloof niet zo in afschrikmiddelen. Weinig misdaden worden op een dusdanige rationele manier gepleegd dat daders voordien afwegen hoelang ze eventueel vast komen te zitten.”

CHEMISCH GAS

Door de jaren heen heb je een goed beeld gekregen van het leven zoals het is op de dodengang.

COCHEZ: “Daryl zit in een piepkleine cel, van twee bij drie meter. In de winter vriest het, 's zomers is het 40°C. Vroeger mocht hij drie uur per dag zijn cel uit voor recreatie. Telkens als hij zijn cel verliet, moest hij zich volledig uitkleden en zijn testikels opheffen ter controle. Maar het ergst waren de geluiden, zei hij. Op de oude dodengang – ze zijn namelijk

verhuisd – waren de cellen van elkaar gescheiden door tralies. Daardoor hadden de gevangenen onderling contact, konden ze samen bijvoorbeeld een spelletje schaak spelen. Nadeel was dat het nooit stil werd. Er waren altijd wel schreeuwende gedetineerden die gek waren geworden, of ze zaten de hele dag tegen zichzelf te praten. Het is niet makkelijk om daar zelf normaal onder te blijven.

»Een jaar na zijn eerste brief schreef Daryl dat het best kon dat ik nooit meer iets van hem zou horen. Hij was bang voor zijn leven, maar kon niet zeggen waarom. Alle brieven werden namelijk door het personeel gelezen.

Weken later kreeg ik antwoord. Hij had in het ziekenhuis gelegen met veertig steekwonden. Twee leden van een Mexicaanse bende hadden hem aangevallen terwijl de bewakers toekeken en niets deden. Nog veel later hoorde ik de reden. Daryl had gezien hoe bewakers een paar keer zakjes met drugs aan een lid van de bende hadden gegeven. Dat bendelid wist dat, daarom was Daryl bedreigd.

»Toen hij uit het ziekenhuis kwam, begon het opnieuw. De twee bendeleden lieten weten dat ze hem deze keer echt gingen vermoorden. Daryl diende klacht in, maar de officier van dienst antwoordde dat hij zich kalm moest houden, anders zou hij naar de afdeling verplaatst worden waar de twee Mexicanen zaten die hem dood wilden. Uit pure onmacht heeft Daryl de man toen gestoken met een zelfgemaakt wapen. Normaal word je dan maximaal vijftien dagen in de isoleercel gezet, Daryl bleef er twee jaar. Intussen sloegen de bewakers hem regelmatig in elkaar, om hun collega te wreken. Telkens als Daryl klacht indiende, vond hij geen gehoor. Het personeel hield elkaar de hand boven het hoofd.”

De Texaanse dodengang is de ergste van heel Amerika, zeg je.

COCHEZ: “De dodengang in Texas is eigenlijk gebouwd om gevangenen tijdelijk in isolatie te zetten, het was nooit de bedoeling dat mensen er permanent zouden blijven. Bijgevolg zit iedereen dus op een cel van 2 op 3 die is afgesloten met een ijzeren deur. Er is geen enkele mogelijkheid tot contact met andere gevangenen, er is ook geen recreatie

meer. De gevangenen worden per dag een uur gelucht. Dat gebeurt in een ruimte die even groot is als een gewone cel, maar dan met een open dak. Elke gedetineerde wordt daar individueel ingestoken.

»Als iemand op de afdeling zich misdraagt, wordt de hele vleugel gestraft. Dan mag niemand meer douchen en wordt er soms dagenlang geen warm eten meer gegeven. Weigert een gevangene iets te doen, ook al is het op een vreedzame manier, dan straffen ze dat af door hem te vergassen. Een vijftal bewakers stapt in een soort football-uitrusting de cel binnen. Ze spuiten eerst met pepperspray in de ogen van de gevangene, daarna gebruiken ze een bijtend chemisch gas om hem te bedwelmen. Je moet ervan braken en het zorgt voor brandwonden. Achteraf douchen is er niet bij, zodat het goedje op de huid blijft kleven.”

DRONKEN ADVOCATEN

Daryl is onschuldig, zeg je nu. Waarom ben je daar zo zeker van?

COCHEZ: “Hij werd veroordeeld omdat hij een bejaard echtpaar en hun zoon zou hebben neergeschoten, samen met een andere man. Het koppel stierf, de zoon overleefde het. Daryl had nooit een kopie van zijn eigen dossier gezien, dus besloot ik het zelf op te zoeken en te kopiëren. Toen ik het begon door te lezen, werd al snel duidelijk dat er helemaal niets klopte van Daryls rechtszaak. Er was geen enkel bewijs dat hij schuldig was, zijn proces was niet eerlijk verlopen. Er was veel gemanipuleerd, getuigen waren omgekocht, het was een warboel.

»De tweede dader werd eerst opgepakt, hij leidde de politie naar Daryl. De verklaring van de tweede dader is vijf keer aangepast. Eerst zei hij dat hij niets met de moord te maken had, om dan later toe te geven dat hij wel betrokken was. Hij had met de openbaar aanklager een deal gesloten, weet ik nu. Als hij zou verklaren dat hij Daryl had zien schieten, kreeg hij vijftig jaar in plaats van de doodstraf. Ook de zoon van het vermoorde koppel veranderde zijn verklaring een paar keer. Tijdens het moordonderzoek was er cocaïne in het huis van de slachtoffers gevonden. De zoon was veroordeeld geweest voor het dealen van drugs en had tien jaar probatie. In ruil voor zijn getuigenis liet de politie hem met rust.

»Daryl had overigens twee alibi's. Zowel zijn buurvrouw als zijn vriendin hadden hem op het moment van de moord gezien. Maar de

openbaar aanklager regelde het zo dat de jury nooit iets over die alibi's te weten kwam. Er was een andere verdachte die erg veel op Daryl leek. Iedereen in de buurt had hem aangezien, maar hij werd nooit verhoord.

»Dit is typisch voor de rechtsgang in Texas. Het gaat om een gepolitiseerd systeem; rechters worden verkozen, dus is het belangrijk dat ze snel en streng tegen de criminaliteit optreden. Ook de openbare aanklager wordt verkozen. Voor hem is dan weer belangrijk dat hij snel een verdachte heeft die snel veroordeeld wordt. Dat telt meer dan de hele schuldvraag. De politieke druk is zo hoog dat er veel fouten worden gemaakt. Op federaal niveau worden rechters wel voor het leven benoemd, dat maakt een groot verschil. Ze kunnen veel neutraler oordelen.”

Wat voor nut heeft een jury op statenniveau dan nog?

COCHEZ: “Juryleden moeten voordien invullen op welke partij ze stemmen. En in Texas zijn veel conservatieve Republikeinen. Juryleden moeten ook invullen of ze voor of tegen de doodstraf zijn. Volgens de Amerikaanse wet mag niemand vanwege die keuze geweigerd worden, maar in Texas hebben ze daar maling aan. Bijgevolg zijn de juryleden allemaal voor de doodstraf. Neem daar het feit bij dat ze vaak niet alles te horen krijgen op een proces, en je weet genoeg.”

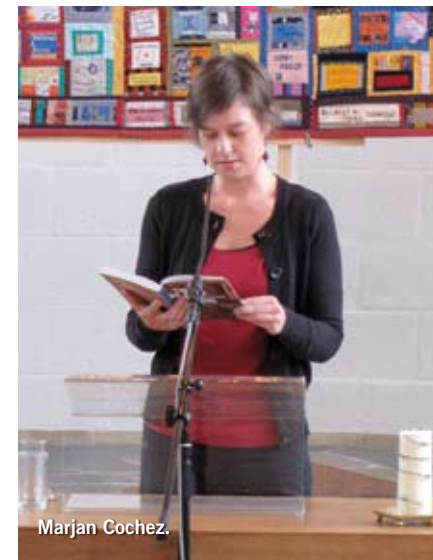
De verdediging van ter dood veroordeelden laat ook heel wat te wensen over. In je boek schrijf je over dronken of slapende advocaten.

COCHEZ: “Vijfennegentig procent van de ter dood veroordeelden heeft een pro-Deoadvocaat. Een kwart van de advocaten van de veroordeelden die nu op de dodengang zitten, is ooit geschorst. Onder andere voor drugsgebruik, alcoholisme, noem maar op.”

Daryl is in beroep gegaan om alsnog zijn onschuld te bewijzen. Is dat nog altijd een kwestie van jaren wachten?

COCHEZ: “Hij heeft al vijftien jaar dezelfde pro-Deoadvocaat, maar die doet niets. Intussen heeft de rechtbank nog steeds niet gereageerd. Er zijn geen termijnen bepaald waarbinnen dat moet gebeuren. Dus zit Daryl maar te wachten. Voorlopig zie ik geen verandering. Juist omdat er zo veel schort aan de zaak, laat het gerecht het op zijn beloop, dat is het makkelijkste. Als er op politiek vlak niets verandert in Texas, zie ik hem nog jaren vastzitten.

»Anderzijds is er ook geen enkele garantie dat hij vrijgesproken wordt. Daryls zaak is

Marjan Cochez.

“Het lijkt me afschuwelijk om Daryls executie bij te wonen. Maar nog erger zou zijn als hij er alleen voorstaat.”

exemplarisch voor veel gevallen op de dodengang. Er zijn zaken waarbij het pijnlijk duidelijk is dat er in de rechtbank van alles fout is gelopen, en toch wordt zo iemand geëxecuteerd. Door die belabberde rechtsgang zitten mensen op *death row* voor feiten waar ze niets mee te maken hebben. Maar ook voor degenen die wél schuldig zijn, geldt dat ze in eerste instantie op de dodengang zijn beland door hun sociaal-economische achtergrond en van het gepolitiseerd systeem. De mensen op de dodengang zijn níét de zwaarste criminelen; het zijn zij die zich geen leger advocaten kunnen veroorloven en die vaak weinig weten over de rechtsgang.”

Wil je erbij zijn, mocht hij ooit geëxecuteerd worden?

COCHEZ: “Het lijkt me afschuwelijk, maar ik zou het nog veel erger vinden als ik wist dat hij geëxecuteerd werd zonder dat er iemand bij was die om hem geeft. Dat hij alleen zou moeten sterven. Dus wil ik erbij zijn als het er ooit van komt.” ■

Tot de Dood Ons Scheidt van Marjan Cochez is uit bij Davidsfonds, telt 144 blz. en kost € 14,95.